

УДК 66.4(4Укр 4Фр)

ВЕРГУНОВ

Віктор Анатолійович,
професор,
директор ДНСГБ УААН,
заслужений працівник
сільського господарства України
(м. Київ)

ВІХИ ІСТОРІЇ, АБО ДО 960-РІЧЧЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ОФІЦІЙНИХ ДИПЛОМАТИЧНИХ СТОСУНКІВ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ФРАНЦІЄЮ

*Якби не був французом я,
Я став би ним, о Франціє моя!
Тобі, великій, стражденній, недужій,
Віддав би я любов – тобі одній!*

В. Гюго

*Любить Україну у сні й наяву,
Вишневу свою Україну,
Красу її, вічно живу і нову,
І мову її солов'їну.*

Володимир Сосюра

Стародавні греки вважали, що у людини в житті може бути тільки один ювілей – півсторічний. Все інше вони відносили до категорії подій. Невипадково двома Указами другого Президента України ми пробуємо офіційно притримуватись такого підходу, але з наростаючими чверть століттями. Хоча, безумовно, ті ювіляри, які вважають, що їм є що святкувати, роблять це, коли їм заманеться і навіть через відповідні постанови чи укази. В Україні так до кінця і не відпрацьований державний механізм або критеріальність святкувань і відзначень. Як наслідок, велика низка знаменних подій і дат залишається поза увагою молодого українського суспільства, що на вісімнадцятому році державності повинно мати власну історію і всіх її складових. На жаль, характерною ознакою останніх років стало відзначення чомусь тільки трагічних подій у становленні України. Хоча кожна цивілізована країна, в першу чергу, пишається своїми перемогами.

У цьому зв'язку маю сподівання, що одна надзвичайно знакова для України подія, яка припадає на 2009 рік, не залишиться поза увагою відповідальних у країні за її відзначення, передусім різного рівня чисельних державних структур, що опікуються світлими перспективами євроінтеграції. Якщо запитати сьогодні будь-якого українського дипломата з якою країною світу із провідної п'ятірки в геополітичному відношенні Україна вперше встановила офіційні дипломатичні стосунки та в якому році, то при всій повазі не кожен згадає! Навіть серед них будуть скептики, які, використовуючи сучасні підходи в діяльності дипломатії, і особливо у світовому контексті, заперечуватимуть правильність авторського бачення надзвичайної, як для України, події, якій буде не багато і не мало, а вже 960 років. Мова йде про рік встановлення офіційних українсько-французьких зв'язків, що збіглися з одруженням доньки Великого князя Київської Русі Ярослава Мудрого Анни Ярославівни з королем Франції Генрихом I у 1049 році. І сьогодні для України факт одруження на іноземці відіграє чи не вирішальне значення у зовнішній політиці країни. Виявляється, що така подія або факт був багато в чому основоположним для майбутнього сучасних українських земель і майже тисячоліття тому. Головне в тому, що все розглядалось як важливий чинник здобутку дипломатії країни та її цивілізованого майбутнього. До подій 1917 року царська Росія Романових часто притримувалась успішності такого кроку для зміцнення імперії, «родичаючись» із провідними монаршими сім'ями Європи. Основним позитивом для країни від цього стала не тільки загальна освіченість виключно аграрної імперії, а й взагалі формування національних особливостей в культурі. Хоча окремі історики, особливо українські, оцінюючи подію 1049 року, доводять, що надзвичайно освічена для свого часу Анна Ярославівна навіть навчила читати Генриха I. Таким чином, вони припускають, що Київська Русь XI століття була більш освіченою в середовищі вищої аристократії, ніж тодішня Франція. Сьогодні цей факт або припущення розглядається як щось фантастичне. Особливо при розгляді, наприклад,

взаємовпливу на розвиток аграрних секторів економіки – провідної галузі для обох країн в історичному контексті еволюції галузевої науково-освітньої думки.

Як все сьогодні виглядає у відносинах між двома майже однаковими за площею і населенням європейськими країнами, і, в першу чергу, аграрними – Францією та Україною, двома волелюбними народами – один на заході, а другий – у центрі Європи і чи варто відзначати 960-річчя встановлення дружніх стосунків і взаємних симпатій.

Протягом тисячоліття кожна країна пройшла свій шлях до незалежності, свободи, демократії. Франція, починаючи з XIII століття, виборювала право кожної людини на вільний вибір, рівні можливості, братерський устрій суспільства. Країна з давніми культурними традиціями і сьогодні через французьку мову відкриває своїм друзям і партнерам Європу та франкофонний світ. Поняття «франкофонії» набуло останнім часом не тільки франкомовного, а й політичного, економічного, культурного, соціального та морального виміру. Тому Франція сьогодні є взірцем цивілізованості, втілення принципів демократії, поваги до прав людини, культу свободи, права на відмінність та індивідуальність, толерантного ставлення до інших.

Україна вистраждала свою незалежність, залишаючись протягом багатьох століть «розчиненою» у складі різних держав, але зберігаючи свої культурні традиції, мову і фольклор, свою волелюбність і багатства. Обравши шлях демократичного розвитку, наша країна орієнтується на загальнолюдські цінності свободи, прав людини на життя, на свободу совісті, слова, релігії, на повагу до приватного і сімейного життя, на вільні вибори. Ці поняття яскраво втілені в інституційній франкофонії, яка пройшла історичний шлях від уособлення до культурного розмаїття. Франкофонія стала сьогодні інструментом політичної діяльності.

Політична франкофонія зародилася в Бейруті 8 жовтня 2002 року на саміті Міжнародної Організації Франкофонії, на якому 55 країн виступили за мир, за демократичні цінності та солідарність між народами. Зрозуміло, що діяльність асоціацій-партнерів пов'язана з політичним, культурним і лінгвістичним

розвитком франкофонії, яка закликає нас до створення всезагальної етики, заснованої на солідарності та повазі до інших.

Франкофонна родина — це солідарність. Глобалізація економіки потребує глобалізації мислення. Наша планета стала настільки малою, що жодна країна, жодна нація не може одна відповісти на виклики сьогодення. Нові інформаційні та комунікативні технології подолали простір і час. Наука змінює людську природу. Дуже важливо плекати в собі глибоку пошану до іншого та до життя. Як казав Жак Делор, нам слід було б навчитися розуміти та знати, як жити разом, бути терплячими й поважати один одного, щоб краще порозумітися.

Франкофонія покликана служити діалогу та різноманіттю культур. Діалог культур є основою взаєморозуміння й миру між народами. Не існує справжнього діалогу культур без свободи, без ствердження всезагальних цінностей прав людини. Різні за расою, національністю, політичним режимом, релігією народи хочуть поділяти гуманістичний ідеал, який об'єднує франкофонів.

Саме з цих міркувань Україна обирає шлях на приєднання до світової франкофонії і створює з метою поглиблення зв'язків із Францією низку громадських франкофонних організацій: Асоціацію «Україна – Франція», Асоціацію викладачів французької мови, Франкофонну Асоціацію України тощо.

З 1991 року Франція знову відкриває нашу націю як вагомому політичного, економічного і культурного учасника нової Європи. Не дивно, що французи вбачають у нашій країні «другу Францію» на Сході європейського континенту і бажають співпрацювати з нею в усіх галузях.

Багато треба ще зробити для того, щоб величезний людський, промисловий і аграрний потенціал України був належним чином оцінений у Франції, а здобутки сучасної Франції, четвертої держави світу, стали досяжними для України.

І Франція, і Україна завжди прагнули до розвитку зв'язків, насамперед у галузі культури.

Ще з XIV століття, за підрахунками французького дослідника Е. Ланглуа, Київська Русь згадується у французьких епічних поемах і лицарських романах близько сімдесяти разів. У свою чергу літописці Київської Русі виявляли інтерес до справ і подій, які відбувалися у Франції. У грудні 1240 року монголо-татари здобули Київ, вщент його зруйнувавши. Київська Русь припинила своє існування. У 1245 році докладну інформацію про це подав на Ліонському соборі київський митрополит Петро Акеревич.

Після втрати державності українці продовжували підтримувати зв'язки із Францією впродовж багатьох століть. Тривають вони і нині. Стосунки між двома націями у різні періоди історії мали культурний, військовий або політичний характер.

Починаючи із другої половини XIV століття багато українців здобували освіту в навчальних закладах Парижа і Страсбурга. Неодноразово у війнах, які вела Франція, на службі французького уряду перебували загони українських козаків. Франція надавала притулок політичним емігрантам з України. Один з них, Григор Орлик, став Національним героєм Франції.

У Паризькій опері виступали видатні українські виконавці Олександр Мишуга, Соломія Крушельницька, Іван Алчевський, Мирослав Старицький (Міро Скаля). На міжнародних конкурсах вокалістів у Тулузі брали участь українські співаки Андрій Кікоть, Ніна Куделя, Бела Руденко, Зоя Христич.

У Парижі довгі роки жили і творили письменниця Марко Вовчок, художники Михайло Ткаченко, Микола Гриценко, Олекса Грищенко, Нобелівський лауреат, біолог Ілля Мечников, видатний артист балету XX століття киянин Серж Лифар та інші.

У Першій світовій війні українці разом із французами воювали проти Німеччини. Багато українців було учасниками французького Руху Опору проти фашистських окупантів у Другій світовій війні.

В Україні жили, діяли або писали про неї французи та їхні нащадки: військовий інженер-фортифікатор і картограф Гійом де Боплан, історики П'єр Шевальє і Жан Бенуа Шерер, градоначальник Одеси Арман Емманюель

Рішельє, живописці Теодор Жеріко, Орас Верне і Ежен Делакруа, письменники Вольтер, Оноре де Бальзак, Віктор Гюго, Проспер Меріме і Гійом Аполлінер, архітектори Жан Валлен-Деламот і Жан Тома де Томон, родина діячів культури із нащадків французьких емігрантів Ге, скрипаль Михайло Сікард, філолог-славист Луї Леже, гуманіст Мішель Ремі та багато інших. За підрахунком відомого вітчизняного дослідника культурно-просвітницьких взаємовідносин Франції та України Анатолія Ткаченка, ця цифра доведена стосовно 55 французів і 223 українців.

На честь французьких та українських діячів встановлено пам'ятники і названо вулиці. На Приморському бульварі Одеси стоїть пам'ятник герцогу Арману Емманюелю Рішельє, одна з вулиць міста – Французький бульвар. Іменами великих французьких письменників Оноре де Бальзака та Еміля Золя названі дві вулиці Києва. На березі протоки Па-де-Кале французи встановили погруддя запорізького полковника Івана Сірка. У Парижі є сквер Тараса Шевченка з пам'ятником Кобзарю, а в Тулузі одна з вулиць названа його ім'ям. Летовище Орлі під Парижем названо на честь Григора Орлика. В місті Енен-Льєтері встановлено пам'ятник герою французького Руху Опору Василю Порику, чиє ім'я викарбовано на стіні фортеці міста Арраса.

Наша бібліотека сьогодні теж віддає належне Франції за внесок у становлення й розвиток вітчизняної аграрної науки та освіти, принаймні двома шляхами. Перший – зберігає понад сто років у своїх фондах французькомовні видання, що умовно можна поділити на три категорії за роками: 1802 – 2006 рр. – 426 примірників, періодика за 1860–2008 рр. – 178 назв та газети за 1982–1992 рр. – 5 назв. Особливий інтерес становить перша категорія не тільки як рідкісна книга, а взагалі більшість книг з неї належить до розряду національних культурних надбань як України, так і Франції. Здається, що є державна потреба з боку обох країн провести спеціальні роботи щодо їх ретельного збереження і, головне, вільного доступу через сучасні електронні засоби. Ми готові до цього, як і до видання протягом 2009 року під егідою посольства Франції в Україні,

бібліографічного покажчика «Французька сільськогосподарська книга у фондах бібліотек системи Мінагрополітики та УААН».

Користуючись нагодою, хотів би в загальних рисах зупинитись і на другому пункті вдячності за реальну творчу співпрацю між нашою науковою установою і культурним блоком Посольства Франції в Україні. З історії відомо, що її творять особистості. Наше знайомство та творча співпраця протягом останнього року з радником по аграрних питаннях при Уряді України академіком Французької академії сільськогосподарських наук та іноземним членом РАСГН, а з грудня 2008 року і УААН Жан-Жаком Ерве дозволила успішно провести кілька проблемних семінарів і зустрічей та, отримавши фінансову підтримку, зробити річну передплату на 2009 рік провідних галузевих періодичних видань Франції. Як не дивно, таке відбулося вперше в більш як сторічній історії бібліотеки. Наступним кроком стала офіційна передача Надзвичайним та Повноважним Послом Франції Жаком Фора новітніх книжкових видань. Ми готові зробити їх доступними для користування всім бажаючим в Україні, виконуючи якби функції другого франкомовного культурного центру в Україні з такою формулюванням – агробіологічного або природознавчого ухилу. Репертуар переданих більш як 300 книг доводить, що вони можуть задовольнити потреби і медиків, і педагогів, і фізиків, і юристів, і істориків, і економістів, і архітекторів.

Такі благородні кроки професора Жан-Жака Ерве, а також Мішеля Максимовича, які словом і ділом реально допомагають нашій установі, а отже сприяють всій бібліотечній системі аграрної галузі, спонукала мене підготувати історичний нарис *«Агрономія для розвитку тваринництва України і Франції XVII – початку XX ст.: події, факти, особистості»*. Основна мета видання полягала в тому, щоб показати, як в умовах приватної власності на все і вся, за державної зацікавленості, в умовах, коли працюють ЗАКОН і Конституція, стабільні грошові відносини, функціонує Болонський процес підготовки спеціалістів і фахівців вищої кваліфікації без кордонів еволюційно розвивається сільське господарство, або, як тоді говорили, агрономія, на сучасних

українських землях. До речі, поняття агрономія вперше у світі ввів французький абат Розьє наприкінці XVII століття, як і визначення зоотехнія у 1849 році француз Бодеман. Я вже не кажу про діяльність французького інженера Гійома де Боплана, який, знаходячись на польській військовій службі, у 1651 році створює перший варіант генеральної карти України. Таким чином, відбулося ствердження назви «Україна» у світовій картографії. Не слід забувати, що перша державна дослідна установа тваринницького напрямку в Росії – Сердобольське дослідне поле з дослідною фермою Сердобольського повіту Саратовської губернії – виникла тільки у 1910 році. А практично всі новітні наукові знання тривалий час імперія отримувала з інших країн світу, в тому числі з Франції, таким чином фактично заощаджуючи бюджетні кошти на дослідній справі. Сьогодні ніхто вже не згадує, що все діловодство в імперії до 1890-х років велося французькою мовою. Крім того, система організації освіти в країні, завдячуючи Олександрю I, була запозичена із Франції. Як наслідок, стосовно аграрної галузі в Росії запроваджують, наприклад, таку організаційну форму – зразкову ферму, розробником якої був маркіз де Тюрбії. На основі однієї з них був створений сучасний Луганський національний аграрний університет, закінчити який мав честь автор нарису. І таких прикладів наведено достатньо. Особливе місце у виданні присвятив внеску окремих особистостей і вчених у становлення й розвиток вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи з агрономії для потреб тваринництва, у тому числі в регіональному аспекті на прикладі Автономної Республіки Крим. Щодо останнього розкривається, наприклад, внесок Дюка де Рішельє в заснування першої державної галузевої дослідної інституції України та Росії – Нікітського ботанічного саду, 200-річчя якого будемо святкувати у 2012 році. Вдалося встановити і нові імена, що потрапляють в коло основних завдань підготовленої книги. Так, засновник і директор однієї із перших у Європі спеціалізованих селекційних станцій – Харківської, сторічний ювілей якої на державному рівні святкували у 2008 році, професор П.В. Будрін, як вчений, відбувся, отримавши спеціальні знання у Франції. Те саме можу сказати і про засновника

контрольно-насінневої справи в Україні професора П.Р. Сльозкіна. Мало хто знає, що знаменитий Серж Лихвар мав родича відомого в Україні вченого-аграрія, автора близько 40 сортів зернових, зернобобових і технічних культур – професора Д.Ф. Лихваря, з яким йому так і не вдалося зустрітися після еміграції. Все це у популярній і доступній формі викладено у підготовленому авторському виданні. Також доведено внесок вітчизняних вчених на становлення у Франції морфолого-генетичного ґрунтознавства, а також розвиток мікробіології та епідеміології на прикладі співпраці І. Мечникова і французького вченого Маріона.

Видання ілюстровано портретами вчених, педагогів, державних діячів, причетних до розвитку агрономії для потреб тваринництва, також містить додатки з порівняльними даними щодо ведення тваринництва обох країн у світовому контексті, наприклад, де сьогодні в Україні використовуються породи великої рогатої худоби французької селекції і таке інше.

На думку автора книга потрібна як для зацікавлених в Україні, так і Франції. Адже вона доводить успішність і гарантованість спільної співпраці до подій 1917 року. Тому є всі підстави, враховуючи вже існуючий історичний досвід, якому немає і дев'яноста років, можновладцям використати його сьогодні. Потрібно тільки бажання й особистості, саме такі як академік Жан-Жак Ерве. Йому і присвячена ця книга.

Сподіваюся, що наше співробітництво цими, скоріше культурними взаємними акціями, не обмежиться у 2009 році, особливо у світлі історичного ювілею – 960 років встановлення офіційних дружніх відносин між Францією та Україною. Плануємо з цього приводу провести разом із Посольством Франції в Україні міжнародну науково-практичну конференцію молодих вчених і спеціалістів, бо саме за молоддю, на власне переконання, успішність подальших перспектив щодо входження України до світового співтовариства.

Маємо надію і переконання, що з боку відповідальних від виконавчої влади країни отримаємо реальну підтримку цієї благородної цивілізованої акції і сенс проведення якої відповідає вислову Дмитра Ліхачова: «Тільки та держава

має перспективи майбутнього, що свою історію і особливо здобутки використовує для свого подальшого розвитку». Та і в самій країні є всі підстави на державному рівні запланувати і провести спеціальний захід, присвячений надзвичайній події у своїй історії, яку особисто вважаю другою знаковою після Хрещення Русі для культурного розвитку країни у світовому контексті.

Віктор Вергунов, професор
Державна наукова сільськогосподарська бібліотека УАН